

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی

دوره ۲۰، شماره ۶۶، بهار ۱۴۰۳

نوع مقاله: علمی پژوهشی

صفحات: ۱۳۴-۱۲۲

بررسی موانع خارجی توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران

عطیه جانعلی نژاد^۱

خسرو مزرعی^۲

چکیده

جهادگرایی تکفیری یک هویت بین‌المللی است که نظام بین‌الملل مدرن را در سطوح مختلف با چالش مواجه کرده است. ایدئولوژی این نحله از سوی اسلام‌گرایان عرب تئوریزه شده و عمده نیروهای خود را از جهان عرب تأمین می‌کند. روند گسترش و تحکیم نظام بین‌الملل معاصر در جهان عرب با تولد و توسعه جهادگرایی تکفیری در این منطقه از هم‌زمانی برخوردارند. این پژوهش نقش نظام بین‌الملل در گسترش اسلام سیاسی رادیکال در جوامع عربی را مورد سوال قرار می‌دهد. پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه نشان می‌دهد، بحران در ساخت دولت-ملت، بحران هویت، بحران‌های ناشی از مدرنیته و یا زمینه‌های اجتماعی یا دینی خشونت در جوامع عربی و اسلام، در گرایش جهان عرب به این رادیکالیسم موثر بوده‌اند. این پژوهش با استفاده از نظریه‌های سازه‌نگاری و پسااستعماری نشان می‌دهد، فهم جهان عرب از نظام بین‌الملل مدرن که تابعی از تحولات این نظام به حساب می‌آید در طول یک قرن گذشته با تغییر پارادایم مواجه شده و این تغییر، زمینه را برای نقش‌آفرینی جهادگرایی تکفیری ایجاد کرده است. در پارادایم جدید نظام بین‌الملل مدرن متناسب با برداشت اسلام سیاسی، به کلی انکار می‌شود. این نظام، ساختاری شیطنانی علیه اعراب و مسلمانان، تلقی می‌شود و جهاد علیه آن و همه سرسپردگانش برای اعراب و مسلمانان اولویت دارد.

کلمات کلیدی: نظام بین‌الملل، جهان عرب، تروریسم بین‌الملل، استعمار، اسلام سیاسی

۱- دانشگاه آزاد اسلامی آژادشهر janalinejad.at@gmail.com
۲- دانشگاه آزاد اسلامی آژادشهر mazraikhosro2022@gamil.com

بررسی موانع خارجی توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه ... / جانعلی نژاد - مزروعی

مقدمه

توسعه از پردغدغه ترین واژه‌هاست که معانی متفاوت و زیاد از آن وجود دارد و تعریفی که مورد توافق همه دانشوران قرار گیرد ارایه نشده است، البته میتوان در میان و تعاریف موجود عناصر مشترک یافت و با اتکا به آن به تحلیل منسجم و منطقی پیرامون توسعه رسید. توسعه در لغت به معنی وسعت دادن و فراخ کردن است و در ادبیات امروز جهان واژه‌ها است که برداشتهای متفاوتی از آن وجود دارد (سریع‌القلم، ۱۳۹۶).

یکی از مباحث مهم در زمینه توسعه، اهمیت فرهنگ در توسعه است این مسئله از دو بعد اهمیات توسعه فرهنگ و فرهنگ به عنوان بستر و زمینه توسعه قابل توجه است. در بحث توسعه فرهنگ عمدتاً فرایند توسعه، پیشرفت زندگی فرهنگی و ارزش‌ها، اخلاق‌ها و رفتارها مطلوب مد نظر است و عمده‌ترین هدف دستیابی به ارزش فرهنگی است و در بحث فرهنگ به عنوان بستر و زمینه توسعه اکثر علمای توسعه معتقدند تا زمانی که فرهنگ یک جامعه موافق با توسعه نباشد، پیشرفت و توسعه در آن جامعه میسر نخواهد بود. بدون شک نفوذ عوامل فرهنگی بر رفتار انسان و تأثیر و نقش آن در توسعه امری غیر قابل انکار است (سریع‌القلم، ۱۳۹۱).

واژه فرهنگ از مفاهیمی است که از دیدگاه‌های مختلف توصیفی هنجاری روان‌شناسانه، ساختاری و تکوینی تعریف شده است ولی به بیان ساده می‌توان فرهنگ را به این صورت تعریف نمود: مجموعه‌ای از رفتارهای آموختنی که شامل باورها و عادات و سنن مشترک میان گروهی از افراد است که متکی بر قاعده و ارزش‌هاست و به عنوان میراث اجتماعی انتقال می‌یابد. همین‌طور فرهنگ سیاسی به یک معنا نحوه اثر گذاری‌های متقابل فرهنگ و سیاست و ترکیب، ایستارها اعتقادات، شور و احساس و ارزش‌های جامعه مرتبط با نظام سیاسی و مسایل سیاسی است. واژه فرهنگ سیاسی از اواخر دهه ۱۹۵۰ میلادی و اوایل دهه ۱۹۶۰ به قاموس علوم سیاسی وارد شد و جنبه‌های خاصی از فرهنگ عمومی که به موضوع‌های سیاسی توجه دارد. به بیان دیگر فرهنگ سیاسی از نظام باورهای تجربه پذیر سمبولها بیان می‌کند (پهلوان، ۱۳۹۸)، ارزش‌هایی است که پایه کنش سیاسی است. فرهنگ سیاسی می‌تواند به فهم این نکته کمک کند که چگونه واکنش‌ها نسبت به حوادث و تحولات سیاسی ممکن است در جوامع

متفاوت با هم فرق کند و در عین حال تحلیل خرده فرهنگها در فهم تنشها و شکاف های درون جامعه خاص پر اهمیت است. طور خلاصه میتوان گفت بخش مهمی از فرهنگ سیاسی یک ملت شامل سنن، سیاسی قهرمانان تاریخی اهدافی که از ایدئولوژی سیاسی سرچشمه می گیرند (یونسکو، ۱۳۹۶). طبیعت نهادهای عمومی، احساسات و عواطف سیاسی شهروندان و خلاصه قوانین و مقررات رسمی و غیر رسمی که در بازیهای سیاسی مورد استفاده و بهره برداری قرار می گیرند. نکته مهم در این بین، این است که توسعه به عنوان مفهومی چند بعدی که پیوستگی میان ابعاد آن ضروری است اغلب به عنوان پدیده ای تک بعدی و معطوف به بعد اقتصادی نگریسته می شود و از سایر ابعاد توسعه غفلت می گردد که این موضوع قطعاً مشکلاتی را به وجود می آورد. بسیاری از کشورها با وجود امکانات مادی مناسب به دلیل توسعه نیافتگی سیاسی و فراهم نکردن زمینه برای مشارکت مردم و عدم حاکمیت قانون و استبداد فراگیر به توسعه یافتگی نرسیده اند. قطعاً برای محقق شدن توسعه سیاسی نیازمند بستر فرهنگی مناسب هستیم زیرا ریشه بسیاری از توسعه نیافتگی های سیاسی کشورها با فرهنگ سیاسی آنها در ارتباط میباشد (منصوری، ۱۳۹۴).

مبانی نظری پژوهش

فرهنگ ملی هر سرزمین دارای خصوصیات و ویژگیهای آن سرزمین می باشد که تحت عناصر تاریخی، جغرافیایی، مذهبی و عقیدتی است در یک کلام یعنی کلیه خصوصیات که رنگ و بوی خاصی دارد و به آن ملت هویت متفاوت از دیگران می دهد، شکل می دهد. فرهنگ ملی از پایه های استقلال ملی می باشد و مردم جامعه باید از فرهنگ خود مانند سرزمین خود دفاع نمایند توسعه فرهنگی بدون توجه به بعد فرهنگ ملی و احترام به هویت فرهنگی ملتها تحقق پیدا نخواهد کرد (سرمست، ۱۳۹۴).

فرهنگ عمومی جامعه، نفسی تعیین کننده ای در معرفی کنشها و واکنشها، نگرشها و گرایشها، سنتها و رفتارها و شخصیت عمومی جامعه دارد و از طرفی یکی از مهمترین عوامل توسعه، همین رفتارها و کنش انسان می باشد. چرا که عوامل لازم برای دگرگونی اقتصادی و اجتماعی از طریق همین رفتارها و واکنش انسانی پدید خواهد آمد. باید توجه داشت که هر خصلت منفی که مربوط به یک فرد می باشد، ظاهراً کوچک و بی اهمیت به نظر می رسد، ولی وقتی که

بررسی موانع خارجی توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه ... / جانعلی نژاد - مزروعی

این خصلت وارد فرهنگ عمومی یک جامعه شد به یک فاجعه بدل می‌گردد. به همین دلیل در زندگی اجتماعی نباید چنین خصلتهایی را جزئی و کم اهمیت تصور نمود. ویژگی‌هایی مثل (عطیمی، ۱۳۹۰): ضعف در نگرش علمی و عقلی نسبت به مسائل، احساساتی بودن ایرانیان به خصوص در برخورد با امور زندگی، فقدان فرهنگ تساهل و تسامح، روحیه تقلید از یکدیگر، قانونگریزی، واقعیت‌گریزی، فردگرایی منفی، ضعف در ناسیونالیسم عقلایی، ضعف در مواجهه فکری، مشکل استقلال فکری و ثبات فکری و ... را از چنین خصلتهای فرهنگی می‌توان ذکر نمود که اگر درست دقت نماییم و در عقب ماندگی خود فکرو اندیشه نماییم، به این نتیجه خواهیم رسید که همین معایب و نقایص فرهنگی می‌باشد که مسیر ترقی و توسعه را بر ما دشوار ساخته است و امروز اگر بخواهیم، در مسیر توسعه و پیشرفت گام برداریم، قبل از هر چیز باید چنین خصلتهای منفی را از فرهنگ جامعه خود، دفع نماییم. ریشه چنین خصلتهایی در فقدان یک نظم اجتماعی می‌باشد که باید نخبگان ابزاری جامعه آنرا طراحی نمایند و به کمک دولت درصدد رفع آنها برآیند (۱۳۹۶).

پیشینه پژوهش

سریع القلم (۱۳۹۶)، پژوهش حاضر ضمن ارائه تصویری از توسعه و ویژگی‌های آن، به بررسی ساختارهای فرهنگی ایران می‌پردازد و مهمترین علل توسعه نیافتگی ایران را فرهنگ حاکم بر روح ملت ایران ذکر نموده، و به عنوان راه حل توسعه فرهنگی را مقدم بر توسعه سیاسی و توسعه اقتصادی دانسته است (امینی، ۲۰۲۰).

فرهنگ ملی هر سرزمین دارای خصوصیات و ویژگی‌های آن سرزمین است که تحت عناصر تاریخی، جغرافیایی، مذهبی و عقیدتی است در یک کلام یعنی کلیه خصوصیات که رنگ و بوی خاصی دارد و به آن ملت هویت متفاوت از دیگران می‌دهد، شکل می‌یابد. فرهنگ ملی از پایه‌های استقلال ملی است و مردم جامعه باید از فرهنگ خود مانند سرزمین خود دفاع کنند توسعه فرهنگی بدون توجه به بعد فرهنگ ملی و احترام به هویت فرهنگی ملتها تحقق نخواهد یافت (عطیمی، ۱۳۹۰).

فرهنگ عمومی جامعه، نفسی تعیین کننده‌ای در معرفی کنشها و واکنشها، نگرشها و گرایشها، سنتها و رفتارها و شخصیت عمومی جامعه دارد و از طرفی یکی از مهمترین عوامل توسعه،

همین رفتارها و کنش انسان است. چرا که عوامل لازم برای دگرگونی اقتصادی و اجتماعی از طریق همین رفتارها و واکنش انسانی پدید می‌آید. باید توجه داشت که هر خصلت منفی که مربوط به یک فرد است، ظاهراً کوچک و بی اهمیت به نظر می‌رسد، ولی وقتی که این خصلت وارد فرهنگ عمومی یک جامعه شد به یک فاجعه بدل می‌شود (کاظمی، ۱۳۹۶).

سرمست (۱۳۹۴)، توسعه سیاسی همواره با آسیب‌ها و چالش‌های گوناگونی مواجه بوده است. منشأ یکی از چالش‌های اساسی آن در جامعه ما، درک نادرست از نسبت توسعه سیاسی با سیاست مدرن است. در واقع اگر درک درست و معناداری از رابطه این دو مقوله وجود نداشته باشد، ممکن است بین طرفداران توسعه سیاسی با کارگزاران سیاست، منازعه و معارضه به وجود آید و آثار و پیامدهای ناگوار آن، علاوه بر کارگزاران این دو حوزه سیاسی، دامن جامعه را نیز فراگیرد. منازعه این دو گروه، پیش و بیش از هر چیز، به برداشت نادرست از کار ویژه و اهداف متقابل این دو حوزه بازمی‌گردد، به این معنا که آزادیخواهان بدون توجه به اهداف کارویژه‌های سیاستمداران، عملکرد آن‌ها را فقط در راستای اهداف و آرمان‌های خود می‌پسندند و سیاستمداران نیز بدون توجه به اهداف و کارویژه‌های آزادی خواهان، عملکرد آن‌ها را صرفاً در جهت اهداف خود برمی‌تابند. این نگاه یک سو به از طرف این دو گروه، کم‌وبیش در مقطعی از تاریخ تحولات سیاسی ایران، خود را به‌طور مؤثر نشان داده و به یکی از آسیب‌های جدی فرایند توسعه سیاسی در ایران تبدیل شده است. شناخت و ریشه‌یابی این آسیب می‌تواند از دامنه هزینه‌های سنگین عرصه سیاسی در ایران اعم از آزادیخواهی و سیاستمداری کاسته و تعامل مثبت بین کارگزاران این دو حوزه را به دنبال داشته باشد (غلامی، ۱۳۹۳).

شهرام‌نیا و مظفری (۱۳۹۲)، توسعه از مفاهیمی است که همواره مورد خواست جوامع بوده است و نظرات متفاوت و چالش برانگیزی برای تحقق آن وجود دارد، از میان ابعاد مختلف توسعه، توسعه سیاسی به دلیل نقش و جایگاهی که در جامعه ایفا می‌کند توجه جدی را می‌طلبد. مسلماً رسیدن به توسعه یافتگی سیاسی به آسانی صورت نمی‌گیرد و با مشکلات و موانعی همراه است که در این پژوهش تاکید بر موانع فرهنگی توسعه سیاسی است. هدف از انجام این پژوهش این است که با توجه به اهمیت و لزوم توجه به بعد توسعه سیاسی به این موضوع

بررسی موانع خارجی توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه ... / جانعلی نژاد - مزرعی

پرداخته شود که اولاً موانع فرهنگی توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران چیست و ثانیاً چه راهکارهایی برای کاهش این موانع وجود دارد. براین اساس نیازمند یک صورت بندی از موانع فرهنگی توسعه سیاسی هستیم که به نظر می رسد فرهنگ عمومی غیرعقلایی همانند عدم پایبندی به قانون، تکروی و فردگرایی منفی، جزم اندیشی و نقد ناپذیری و غیره و کم توجهی دولت ها به فرهنگ تسهیل کننده توسعه سیاسی از مهم ترین موانعی است که در مسیر توسعه یافتگی سیاسی وجود دارد. به نظر می رسد تاثیر گذارترین نهادهایی که می توانند میزان موانع فرهنگی را کاهش دهند نظام آموزشی و رسانه ها می باشند (یوسفی، ۱۳۹۵).

رضایی و همکاران (۱۳۹۰)، پژوهش حاضر با هدف شناسایی و بررسی برخی عوامل بازدارنده فرهنگی در مسیر دستیابی به توسعه سیاسی انجام گرفته است. در این پژوهش، از مولفه هایی مستور فرهنگ جامعه بعنوان عوامل فرهنگی موثر بر توسعه سیاسی استفاده شده است. روش پژوهش: پژوهش حاضر با توجه به هدف پژوهش کاربردی و از لحاظ اجرا از نوع پیمایشی می باشد. یافته ها: نتایج پژوهش نشان داد که رابطه معناداری بین خودمداری و پنهانکاری با توسعه سیاسی افراد وجود دارد. و برای متغیرهای سنت گرایی و ثبات جویی رابطه معناداری با توسعه سیاسی افراد یافت نشد و این دو فرضیه رد گردید. همچنین از بین فرضیه های جمعیت شناختی پژوهش شامل متغیرهای جنسیت، درآمد اقتصادی، مالکیت مسکن، پایگاه اجتماعی، قومیت، محل تولد (شهر یا روستا) و سن، فقط متغیر رابطه جنسیت با توسعه سیاسی تایید نگردید. نتیجه گیری: نتایج پژوهش نشان می دهد که دانشجویان بدون تاثیر عوامل سنتی خواهان تغییر هستند از سوی دیگر خودمداری و پنهانکاری از موانع اصلی توسعه سیاسی افراد باید مورد توجه برنامه ریزان کلان کشور قرار گیرد. همچنین نبود رابطه بین جنسیت و توسعه سیاسی حاکی از رشد سیاسی زنان تحصیلکرده می باشد (غلامی، ۱۳۹۳).

یافته ها

توسعه فرهنگی سیاسی

توسعه فرهنگی سیاسی به ترویج ارزش ها، ایدئولوژی ها و مفاهیم سیاسی در جامعه اشاره دارد. این اقدامات برای افزایش شناخت و درک عمومی از اصول و ارزش های سیاسی مورد نیاز

است. توسعه فرهنگی سیاسی نقش مهمی در شکل‌دهی به آگاهی شهروندان نسبت به مسائل سیاسی، ترویج مشارکت مدنی و افزایش تعاملات دموکراتیک دارد (سریع القلم، ۱۳۹۶). برخی اهداف و اقدامات توسعه فرهنگی سیاسی شامل (پهلوان، ۱۳۹۸):

۱. آموزش و آگاهی: افزایش آگاهی عمومی از مسائل سیاسی، ارزش‌های دموکراسی، حقوق انسانی و مشارکت شهروندان.

۲. ترویج مشارکت مدنی: ایجاد فضاهایی برای شرکت شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری سیاسی و اجتماعی.

۳. ترویج ارزش‌های دموکراتیک: انتقال ارزش‌های مرتبط با دموکراسی، احترام به حقوق انسانی، شفافیت و عدالت به جامعه.

۴. ارتقاء تفکر سیاسی: ترویج تفکر و بسط نظر سالم درباره مسائل سیاسی و اجتماعی.

۵. ترویج همبستگی و تعامل اجتماعی: ارتقاء ارتباطات اجتماعی و فرهنگ تعاملی برای ایجاد جامعه‌ای پویا و سازنده.

با توجه به این مفاهیم، توسعه فرهنگی سیاسی به ایجاد جامعه‌ای پویا، شفاف و مبتنی بر ارزش‌های دموکراتیک و عدالتی کمک می‌کند.

انواع فرهنگ سیاسی

فرهنگ سیاسی به مجموعه اعتقادات، ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهایی اشاره دارد که مردم و جامعه در جهت فعالیت‌های سیاسی خود اتخاذ می‌کنند. این فرهنگ سیاسی با توجه به محیط اجتماعی و تاریخی هر جامعه متفاوت است. برخی از انواع فرهنگ سیاسی عبارتند از (منصوری، ۱۳۹۴):

۱. فرهنگ سیاسی اشتراکی: در این نوع فرهنگ سیاسی، افراد به تعالی مشترک جامعه اهمیت می‌دهند و به همبستگی اجتماعی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی توجه دارند.

۲. فرهنگ سیاسی لیبرال: در این نوع فرهنگ سیاسی، افراد به حقوق فردی، آزادی‌های مدنی، دموکراسی و حاکمیت قانون اهمیت می‌دهند.

۳. فرهنگ سیاسی پاترنالیستی: در این فرهنگ سیاسی، مردم انتظار دارند که دولت به عنوان پدرخوانده مراقبت و محافظه‌کاری کند و توجه زیادی به تأمین نیازهای اساسی جامعه می‌شود.

بررسی موانع خارجی توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه ... / جانعلی نژاد - مزروعی

۴. فرهنگ سیاسی رادیکال : در این نوع فرهنگ سیاسی، تأکید بر تغییرات اساسی در نظام سیاسی و اجتماعی و حلول نظریه‌محور برای این تغییرات وجود دارد.

۵. فرهنگ سیاسی ترکیبی : این نوع فرهنگ سیاسی می‌تواند مجموعه‌ای از عناصر مختلف از فرهنگ‌های سیاسی مختلف مانند اشتراکی، لیبرال و پاترنالیستی باشد. توجه داشته باشید که انواع فرهنگ سیاسی ممکن است در یک جامعه با یکدیگر ترکیب شده و تنوع زیادی داشته باشند. هر فرهنگ سیاسی نیز تأثیرات گسترده‌ای بر فرآیندهای سیاسی و اجتماعی یک کشور و جامعه دارد.

موانع فرهنگی توسعه سیاسی

موانع فرهنگی می‌توانند بر توسعه سیاسی تأثیر گذار باشند. برخی از این موانع می‌تواند شامل موارد زیر باشد (سرمدت، ۱۳۹۴):

۱. * نارسایی آگاهی و آموزش **:

عدم دسترسی به آموزش‌های مناسب و کافی می‌تواند باعث عقب‌ماندگی در درک اصول دموکراسی و مشارکت سیاسی شهروندان شود.

۲. * تبعیضات اجتماعی و فرهنگی **:

وجود تبعیضات و نابرابری‌های اجتماعی و فرهنگی می‌تواند باعث عدم شرکت فعال شهروندان در فرآیندهای سیاسی شود.

۳. * جنبه‌های مذهبی **:

موانع فرهنگی مرتبط با عقاید و اعتقادات مذهبی می‌تواند تحت عنوان جدایی میان مذهب و دولت به توسعه سیاسی مخالفت کند.

۴. * کوره ارزشی **:

وجود ارزش‌ها و باورهایی که با اصول دموکراسی و نظام سیاسی سازگار نیستند می‌تواند پیشرفت سیاسی را کند کند.

۵. * کمبود انگیزه شهروندی **:

احساس عدم اعتماد به سیاستمداران و سیستم سیاسی می‌تواند باعث کاهش مشارکت شهروندان در امور سیاسی و توسعه سیاسی شود.

همچنین، نکته مهمی که باید در نظر داشته باشیم این است که این موانع به شکل‌ها و موارد مختلف در جوامع مختلف ممکن است مشاهده شوند.

موانع فرهنگی توسعه سیاسی ایران

در ایران، موانع فرهنگی که ممکن است توسعه سیاسی را محدود کنند، شامل موارد زیر می‌شود (کاظمی، ۱۳۹۶):

۱. توجه به ادیان و باورهای مذهبی: وجود تفاوت‌ها و تعارضات بین ادیان مختلف و تأثیر قوی ادیان در جامعه می‌تواند به موانعی برای توسعه سیاسی منجر شود.

۲. نقش بزرگ ارتش و نهادهای امنیتی: نقش تعیین‌کننده ارتش و نهادهای امنیتی در امور سیاسی و نظامی می‌تواند موانعی برای توسعه سیاسی ایجاد کند.

۳. کنترل رسانه‌ها و اطلاعات: محدودیت‌ها در آزادی بیان و کنترل رسانه‌ها تأثیر بسزایی بر توسعه سیاسی دارد.

۴. تقاضا برای تغییرات اصلاحات سازه: این تقاضا ممکن است با موانع سنتی و ایدئولوژیک از سوی برخی گروه‌ها و نهادها مواجه شود.

۵. کمبود مشارکت و مشارکت‌پذیری سیاسی: کمبود اعتماد عمومی به نظام سیاسی، کمبود آگاهی سیاسی و محدودیت‌های در روند مشارکت مردمی می‌توانند به توسعه سیاسی مانع شوند.

۶. فساد و نامه‌آوری: وجود فساد و نیروهای نامه‌آور می‌توانند به افزایش عدم اعتماد به نهادهای سیاسی و بروز موانع برای توسعه سیاسی منجر شوند.

۷. تضادهای ایدئولوژیک: تضادها و اختلافات درباره ایدئولوژی‌ها و اهداف سیاسی مختلف ممکن است به کندی در روند توسعه سیاسی منجر شوند.

برای رفع این موانع، لازم است به ترویج فرهنگ مشارکت، ایجاد آگاهی سیاسی، ارتقاء حقوق مدنی و سیاسی، بهبود مدیریت عمومی و کاهش فساد، اصلاحات در حوزه رسانه‌ها و تأمین آزادی بیان توجه شود.

توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه سیاسی جمهوری اسلامی

بررسی موانع خارجی توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه ... / جانعلی نژاد - مزروعی

توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران نقش بسیار مهمی دارد. توسعه فرهنگی به معنای ایجاد تغییرات در فرهنگ و ارزش‌های جامعه است که در نهایت منجر به توسعه سیاسی و اجتماعی می‌شود. در این راستا، می‌توان توجه به نقاط زیر داشت (امینی، ۲۰۲۰):

۱. تقویت هویت ملی: ایجاد ارتباط مستقیم بین مردم و مفاهیم فرهنگی و ملی به تقویت هویت ملی و تمایز از سایر فرهنگ‌ها کمک می‌کند و این قدرت اجتماعی را در برابر تحدیدات خارجی تقویت می‌کند.

۲. ترویج ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی: توسعه فرهنگی با ترویج ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی می‌تواند به افزایش همبستگی و انسجام اجتماعی کمک کند که در نهایت پایه‌های توسعه سیاسی پایداری فراهم می‌آورد.

۳. ترویج فرهنگ علمی و دانش بنیان: ترویج فرهنگ علمی و دانش بنیان، آموزش و پژوهش فراگیر را ترویج می‌دهد که می‌تواند به پیشرفت علمی و فناوری کشور کمک کند و در نتیجه به توسعه سیاسی مناسب کمک کند.

۴. ترویج هنر و ادبیات: ترویج هنر و ادبیات نه تنها به ارتقاء سطح فرهنگی جامعه کمک می‌کند بلکه می‌تواند به گسترش ارتباطات فرهنگی با جوامع دیگر نیز کمک کند.

از این رو، برنامه‌های توسعه فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران تأکید بر ایجاد فضایی پویای برای ترویج فرهنگ ملی، ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی، هنر و علم دارد که در نهایت به توسعه سیاسی پایدار تر کمک می‌کند.

موانع خارجی برای توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران

موانع خارجی برای توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند شامل چندین عامل باشد (یوسفی، ۱۳۹۵):

تحریم‌ها: یکی از موانع اصلی توسعه فرهنگی در ایران، تحریم‌های بین‌المللی است که توسط برخی کشورها و سازمان‌ها علیه ایران تحت عنوان مسایل انسانی، حقوق بشر و برنامه‌های هسته‌ای اجرا شده‌اند. این تحریم‌ها می‌توانند مانع از تبادل فرهنگی با دیگر کشورها شوند.

محدودیت‌های رسانه‌ای: دسترسی محدود به رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی جهت انتقال ایده‌ها و ارزش‌ها می‌تواند به تضعیف توسعه فرهنگی و در نتیجه توسعه سیاسی کمک کند. تأثیرات خارجی بر فرهنگ جوانان: فضای مجازی و رسانه‌های بین‌المللی می‌توانند تأثیراتی منفی بر فرهنگ جوانان داشته باشند و باعث از دست دادن ارزش‌ها و هویت فرهنگی ملی شوند.

پویش‌های اطلاعاتی خارجی: کشورهای دیگر ممکن است از جمله استفاده از تکنیک‌های اطلاعاتی و رسانه‌ای برای تحت تأثیر قرار دادن جامعه و جوانان ایرانی باشند که منجر به ضعیف شدن مقاومت فرهنگی در برابر ایده‌ها و ارزش‌های دیگر ملی شود.

نتیجه‌گیری

در جهت پیشبرد توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران، توسعه فرهنگی ایفای نقش بسیار مهمی دارد. توسعه فرهنگی شامل ارتقاء سطح آگاهی، ارزش‌ها، عقاید و رفتارهای جامعه است. ایجاد فرهنگی بر پایه ارزش‌های انقلاب، اسلام و مدافعه از سیاست‌های دولت به منظور تحقق اهداف انقلاب و توسعه پایدار کشور اهمیت دارد. ارتقاء سطح آموزش و پرورش، ترویج کتابخوانی، پاسخگویی به نیازهای فرهنگی جامعه و ارتقاء سطح آگاهی عمومی از جمله فعالیت‌هایی هستند که در توسعه فرهنگی مورد توجه قرار می‌گیرند.

در این زمینه چند موانع خارجی می‌تواند توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران را کاهش دهد، از جمله:

۱. تحریم‌ها: تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران می‌تواند توسعه فرهنگی را محدود کرده و باعث ایجاد موانع در تبادل فرهنگی با کشورهای دیگر شود.

۲. تنش‌های سیاسی: تنش‌های سیاسی با برخی کشورها و نیز مواضع متفاوت فرهنگی می‌تواند باعث مخالفت و تنش‌های فرهنگی شود که به توسعه سیاسی کشور ایران ضربه بزند.

۳. تأثیر رسانه‌ها: تأثیر رسانه‌های خارجی و ترویج فرهنگ‌های غربی ممکن است به ازای توسعه فرهنگی داخلی در کشور موانع ایجاد کند و به توسعه سیاسی کمک نکند.

۴. تبعیض فرهنگی: برخی تفاوت‌ها در فرهنگ‌ها و اقوام مختلف در یک کشور می‌تواند منجر به تبعیض و ناراضی‌های داخلی شود که توسعه سیاسی را تحت تأثیر قرار دهد.

بررسی موانع خارجی توسعه فرهنگی در پیشبرد توسعه ... / جانعلی نژاد - مزروعی

با این حال، راه‌حل‌های ممکن برای کاهش تأثیر موانع خارجی بر توسعه فرهنگی و سیاسی در جمهوری اسلامی ایران شامل تقویت ارتباطات بین‌المللی، ارتقاء دیپلماسی فرهنگی، ترویج فرهنگ ملی و تقویت همکاری‌های فرهنگی بین کشورها می‌باشد.

منابع

- سریع القلم، محمود . عقلانیت و آینده توسعه در ایران، (تهران- مرکز مطالعات استراتژیک خاورمیانه- چاپ دوم ۱۳۹۶)، ص ۱
- سریع القلم، محمود. سنت، مدرنیسم و فرهنگ توسعه، ماهنامه سیاسی و اقتصادی، سال هفتم، مهر و آبان ۱۳۹۱، ص ۲۶
- پهلوان، چنگیز. فرهنگ شناسی، (انتشارات پیام امروز- تهران- ۱۳۹۸) ص ۶
- یونسکو. فرهنگ و توسعه دو هیافت مردم شناختی توسعه ترجمه زمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، چاپ اول، تهران، ۱۳۹۶
- منصوری، جواد. فرهنگ استقلال و توسعه (تهران- وزارت امور خارجه- ۱۳۹۴) ص ۷
- سرمست، بهرام. کثرت گرایی فرهنگی و بحران مشارکت سیاسی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، خرداد ۱۳۹۴، ص ۵۰
- عظیمی، حسینی. مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران، چاپ دوم، (تهران- نشرنی- ۱۳۹۰) ص ۱۸۳
- کاظمی، سید علی اصغر. بحران نوگرایی و فرهنگ سیاسی در ایران معاصر، (تهران- نشر قومس- ۱۳۹۶) ص ۶۶
- امینی، محمد رضا . اندیشگاه شریف، عنوان مقاله همچنان توسعه فرهنگی کشور بر زمین مانده است. ۲۲ مه ۲۰۲۰
- غلامی، رضا. (معاون امور پژوهشی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)، مقاله: استراتژی فرهنگی، ۱۳۹۳/۷/۵ این مقاله از اینترنت اقتباس شده است.
- یوسفی، ماشاءالله. تقدیر و فرهنگ توسعه در اسلام پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، شهریور ۱۳۹۵ ص ۱۰۸